

พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ เครื่องมือสร้างสุขภาวะ

พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ

เครื่องมือสร้างสุขภาวะ

- ปาฐกถาพิเศษ

พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรี

- บรรยายพิเศษ

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี

7A
40.JT3
371
550

จัดพิมพ์โดย
คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (คสช.)
สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)

คำนำ

หลังจากที่พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๐ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ได้จัดให้มีการประชุม “ขับเคลื่อนและร่วมเรียนรู้กระบวนการจัดทำธรรมนูญสุขภาพ” ขึ้น เมื่อวันที่ ๑ - ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ ณ ห้องประชุมแอสแคป ฮอลล์ อาคารสหประชาชาติ กรุงเทพฯ โดยเป็นการจัดประชุมในรูปแบบคล้ายสมัชชาสุขภาพมีผู้เข้าร่วมประชุมจากทุกภาคส่วนของสังคมประมาณ ๑,๓๐๐ คน

ในการประชุมดังกล่าว พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรี ได้กรุณาให้เกียรติเป็นประธานเปิดงานและแสดงปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “พระราชบัญญัติสุขภาพกับการสร้างเสริมสุขภาพ” ซึ่งถือเป็นการเริ่มต้นการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ อย่างเป็นทางการ

และในการประชุมคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (คสช.) ครั้งที่ ๒/๒๕๕๐ เมื่อวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๐ ศาสตราจารย์นายแพทย์ ประเวศ วะสี อธิการกรรมการปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (คปรส.) ได้ให้เกียรติบรรยายพิเศษในหัวข้อ “จะใช้ พ.ร.บ.สุขภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้อย่างไร” ซึ่งทั้งปาฐกถาพิเศษและการบรรยายพิเศษข้างต้น มีคุณค่าต่อการศึกษาเรียนรู้ ทำความเข้าใจ และใช้ขบคิดสำหรับการดำเนินงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติและการปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติโดยรวมเป็นอย่างมาก

สช. จึงได้รวบรวมปาฐกถาพิเศษและคำบรรยายพิเศษดังกล่าว จัดพิมพ์เป็นหนังสือเล่มนี้เพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)

พระราชบัญญัติสุขภาพ

กับการสร้างเสริมสุขภาวะ^๑

โดย พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรี

ท่านรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข

ท่านประธานคณะกรรมการจัดงานฯ

ท่านผู้เข้าร่วมประชุม

และผู้มีเกียรติทุกท่าน

ผมขอแสดงความชื่นชมกับท่านทั้งหลายที่ พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ ซึ่งมีผู้คนจำนวนมากได้ช่วยกันระดมความคิดและระดมการทำงานทางวิชาการ ยกร่างกันมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ สามารถประกาศใช้เป็นกฎหมายได้ในปีนี้ โดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้เห็นชอบให้ประกาศใช้เป็นกฎหมายเป็นฉบับแรกของปี ๒๕๕๐ ซึ่งแม้ว่าจะต้องใช้เวลาดำเนินการนานถึง ๗ ปี แต่ในที่สุดก็ประสบความสำเร็จและผมเองก็รู้สึกยินดีในฐานะของรัฐบาลที่ได้มีส่วนร่วมผลักดันพระราชบัญญัติฉบับนี้

ใครก็ตามหากได้ติดตามและศึกษา พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติอย่างใกล้ชิด ก็จะทราบว่า พระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ใช่เป็นกฎหมายทางการแพทย์และสาธารณสุขทั่วไป แต่สาระสำคัญของกฎหมายฉบับนี้ คือการออกแบบเครื่องมือใหม่ให้กับสังคมไทย ดังที่

^๑ คำปาฐกถาพิเศษในพิธีเปิดงาน “ขับเคลื่อนและร่วมเรียนรู้กระบวนการจัดทำธรรมนูญสุขภาพ” ณ ห้องประชุมแอสแคป ฮอลล์ อาคารสหประชาชาติ ถนนราชดำเนินนอก กรุงเทพฯ วันพฤหัสบดีที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ เวลา ๑๐.๐๕ น.

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ท่านเรียกว่าเป็น “นวัตกรรมทางสังคม” และสุขภาพตามความหมายของ พ.ร.บ. ฉบับนี้ ก็ไม่ใช่แค่เรื่องการเจ็บไข้ได้ป่วย เรื่องมดหมอหยูกยา หรือเรื่องการแพทย์การสาธารณสุข ตามความหมายเดิมๆ แต่หมายถึง สุขภาวะที่เป็นองค์รวมทั้งของบุคคลและของสังคม และครอบคลุมทั้งมิติด้านกาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ

พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติฉบับนี้ ถือว่าเป็นเครื่องมือของทุกฝ่ายในสังคมสำหรับใช้ประโยชน์ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การสร้างสุขภาวะของคนไทยและของสังคมไทย

พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติมีการกำหนดเครื่องมือใหม่หลายอย่าง เช่น การให้มีคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (คสช.) เป็นกลไกรวมตัวแทนของภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ตัวแทนภาควิชาการ วิชาชีพ และตัวแทนภาคประชาชน เป็น ๓ ประสานเพื่อร่วมกันสร้างนโยบายสาธารณะที่มีผลดีต่อสุขภาพหรือสุขภาวะ และช่วยกันขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะต่างๆ ให้เกิดผลเป็นรูปธรรม โดยไม่รอให้เป็นหน้าที่ของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดแต่เพียงฝ่ายเดียว

แนวคิดนี้เกิดจากการมองเห็นว่า การสร้างสุขภาพหรือสุขภาวะให้เกิดขึ้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายอย่างเป็นกัลยาณมิตร จึงจะประสบผลสำเร็จได้ดี ซึ่งผมเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง และยินดีสนับสนุนการทำงานตามแนวทางเช่นนี้ยิ่งๆ

นอกจากนี้ ยังได้มีการกำหนดให้สนับสนุนการจัดสมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่ สมัชชาสุขภาพเฉพาะประเด็น และสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ เพื่อให้เป็นกระบวนการหรือเวทีของทั้ง ๓ ฝ่าย ได้เข้ามาทำงานด้วยกัน โดยเน้นการใช้ปัญญาและความสมานฉันท์ ซึ่งผมเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดีมาก เพราะจะทำให้เกิดกลไกการมีส่วนร่วมตามวิถีทางประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ที่เราควรส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดขึ้น

ผมได้ทราบว่ามีमतลองจัดสมัชชาสุขภาพระดับต่างๆ มา ๕ - ๖ ปีแล้ว และเมื่อปี ๒๕๔๙ ก็เคยจัดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่จะนำไปสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน แสดงให้เห็นว่า สมัชชาสุขภาพได้ทำงานไปไกลกว่าเรื่องการแพทย์และสาธารณสุข หรือเรื่องการเจ็บไข้ได้ป่วย คือไปถึงเรื่องการขับเคลื่อนการสร้างสังคมสุขภาวะร่วมกัน และที่กล่าวมานี้ เป็นเพียงตัวอย่างบางส่วนของกลไกในพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ ที่ทำให้มองเห็นแนวคิดและแนวทางใหม่ ในการทำให้เกิดสุขภาวะเท่านั้น

ท่านผู้มีเกียรติครับ การที่ท่านทั้งหลายมาร่วมประชุมกันในวันนี้ ซึ่งเป็นบรรยากาศที่ดีมาก ก็คือการเริ่มต้นทำงานตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบแผน งานช่วง ๔ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๕๔) ไปแล้ว

การประชุมครั้งนี้ จะเป็นการเริ่มวางระบบกลไกจัดทำธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติที่ พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติกำหนดไว้เมื่อทำเสร็จแล้ว เราก็จะได้ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติของประเทศไทยเป็นฉบับแรก ธรรมนูญนี้จะกำหนดกรอบทิศทางและแนวทางในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การดำเนินงานด้านสุขภาพของประเทศต่อไป ดังนั้น การมาประชุมของทุกท่านในวันนี้ จึงเป็นการมาช่วยกันคิดงานสำคัญ และยิ่งผู้ที่มาในวันนี้มีที่มาอย่างหลากหลาย ก็จะทำให้การประชุมเกิดประโยชน์และความสำเร็จเป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ผมขอฝากไว้ในที่นี้ก็คือ หลักคิดที่จะนำไปสู่การสร้างสุขภาวะของคนและของสังคมนั้น ไม่อยากให้เห็นแนวคิดเรื่อง "เศรษฐกิจพอเพียง" ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพราะเป็นทั้งปรัชญาในการดำรงชีวิตและปรัชญาในการพัฒนาที่จะทำให้บุคคลและสังคมเกิดสุขภาพหรือสุขภาวะได้อย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากสุขภาพหรือสุขภาวะนั้นจะเกิดได้จริงทุกอย่างต้องวางอยู่บนความพอดีและ

พอเพียง ทั้งการกินอยู่ การพักผ่อน การออกกำลังกาย และการใช้ชีวิต
อย่างสายกลาง สังคมจะมีสุขภาวะได้ ก็ต้องพัฒนาด้วยหลักความพอดี
พอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เหมาะสม เป็นต้น

ท้ายที่สุดนี้ ผมขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนร่วมในการประชุม
ครั้งนี้ ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและสรรพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย
ที่ทุกท่านเคารพ โปรดดลบันดาลให้ทุกท่านประสบแต่ความสุข
ความเจริญ โดยทั่วกัน ขอขอบคุณครับ

จะใช้ พ.ร.บ.สุขภาพ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้อย่างไร^๓

โดย ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี

เกริ่นนำ

เป็นที่น่ายินดีที่พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติประสบความสำเร็จ หลังจากใช้เวลาดำเนินการจัดทำมานานกว่า ๖ ปี โดยมีการสร้างองค์ความรู้ การระดมการมีส่วนร่วมในทุกจังหวัด ทั้งฟากการเมืองราชการ นักวิชาการ สื่อมวลชน และประชาชน ทุกฝ่ายร่วมกัน เป็นการเคลื่อนไหวที่มีคนมาร่วมกันมากที่สุด เข้าใจว่ามากกว่ากฎหมายฉบับใดๆ ซึ่งเป็นการเดินทางไกล (long march) ทำให้เกิดความร่วมมือ และในวันนี้เราก็มีคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติที่พร้อมจะทำงานแล้วก็หวังว่าท่านทั้งหลายที่เกิดมาจาก พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติจะร่วมกันใช้กลไกอันนี้ เพื่อสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในประเทศของเรา

เริ่มจากความเป็นมาของแนวความคิดเรื่องการปฏิรูประบบสุขภาพ พวกเราได้ทำงานเป็นเวลานานมาก ได้เจอความทุกข์ยากที่เห็นการสาธารณสุขของเรานั้นเกิดวิกฤตการณ์ คือ ประชาชนต้องเจ็บป่วยเป็นจำนวนมาก แล้วได้รับการบริการที่ไม่ดี บางคนต้องรอเป็นชั่วโมง แต่หมอใช้เวลาตรวจไม่ถึง ๑ นาที ในขณะที่ค่าใช้จ่ายเรื่องสุขภาพกลับเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ราว ๑๐% ทุกปี จนไปถึงจุดที่ไปต่อไม่ได้ รายได้ของเราไม่ได้เพิ่ม แต่รายจ่ายกลับเพิ่ม และดูเหมือนว่าคุณภาพก็ไม่ค่อยมี ซึ่งเป็นเหมือนกันทั่วโลก

^๓ การบรรยายพิเศษในการประชุมคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๒/๒๕๕๐ วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๐ ณ ห้องประชุมกัทร สุวรรณกิจ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

ที่สหรัฐอเมริกา เขาใช้งบประมาณเรื่องสุขภาพสูงมาก ปีละประมาณ ๑๒ - ๑๔% ของจีดีพี เมื่อสมัยที่คลินตันหาเสียงเป็นประธานาธิบดีครั้งแรก พบว่ามีชาวอเมริกัน ๓๗ ล้านคนไม่มีประกันสุขภาพ เมื่อเจ็บป่วยไม่กล้าไปหาหมอ คลินตันบอกว่าจะปฏิรูประบบสุขภาพ แต่ก็ทำไม่สำเร็จ

ระบบบริการสุขภาพวิกฤติทั่วโลกทุกประเทศ เพราะใช้เงินมาก แต่จัดบริการไม่ทั่วถึง และส่วนมากจะไปเน้นกันที่ระบบตั้งรับกันมากกว่า

ผมเคยเป็นหัวหน้าภาควิชาอายุรศาสตร์ ต้องฟังการรายงานภาคเช้าที่เรียกว่า morning report ทุกเช้า ว่าคนไข้เป็นยังไง ผลการรักษาเป็นยังไง ได้แต่ถอนใจ เพราะเรามัวตั้งรับอยู่ แต่ช่วยเขาไม่ได้แล้ว ทั้งๆ ที่ค่าใช้จ่ายก็แพงมากเหลือเกิน ดังนั้นจึงมีความเห็นตรงกันทั่วโลกว่าควรจะมีการปฏิรูประบบบริการสุขภาพ (health care reform) เพราะไปไม่ไหวแล้ว

วันนี้ประเทศไทยเราไปไกลกว่า health care reform แล้ว เราไปถึงการปฏิรูประบบสุขภาพ หรือ health system reform แล้ว ซึ่งกว้างกว่าเรื่องระบบบริการสุขภาพ การปฏิรูประบบบริการสุขภาพคือคิดหาวิธีว่าจะทำอย่างไรจะมีบริการที่มีคุณภาพได้ทั่วถึง

แต่การปฏิรูประบบสุขภาพไปไกลกว่าเรื่องการแพทย์การสาธารณสุข เพราะในระบบสุขภาพเกี่ยวข้องกับเรื่องอื่นอีกมากมาย เช่น เรื่องเศรษฐกิจ ที่อยู่อาศัย การศึกษา สิ่งแวดล้อม นโยบายสาธารณะ สิทธิมนุษยชน ธุรกิจ วัฒนธรรม ศาสนา ต่างๆ ล้วนเกี่ยวกับสุขภาพหรือสุขภาพะทั้งสิ้น

นิยามสุขภาพใหม่

เราได้ช่วยกันนิยามสุขภาพกันใหม่ เดิมไปนิยามเกี่ยวกับโรคว่าสุขภาพดี คือ การไม่มีโรค การมีโรค คือ สุขภาพไม่ดี มันมีข้อจำกัดมากกับการนิยามแบบนี้ ทำให้เรื่องสุขภาพเข้าไปสู่เรื่องที่แคบ

เราจึงมีการนิยามสุขภาพกันใหม่ ใส่ไว้ในกฎหมายเลยว่า สุขภาพ หมายถึง สุขภาวะที่สมบูรณ์ ทั้งทางกาย จิต สังคม และ จิตวิญญาณ (หรือปัญญา) ถ้าเราไม่ชอบคำว่าจิตวิญญาณก็ใช้คำว่า ปัญญาได้

ทางกาย นอกจากร่างกาย ยังหมายรวมไปถึงเรื่องเกี่ยวกับวัตถุ เช่น เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ทางจิต เราเข้าใจอยู่แล้ว ทางสังคมมีความหมายกว้างมาก เช่น ความสัมพันธ์ในครอบครัว ชุมชน ความยุติธรรม เรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตรงนี้เป็นตัวที่ลึกที่สุด มนุษย์มีความสำนึกในศักดิ์ศรี คุณค่าความเป็นคน และระดับความเคารพ ในความเป็นคน ก็จะเกิดความสุข เป็นสุขภาวะต่อหน้าที่ของตนเอง และเชื่อมโยงไปถึงความยุติธรรม เพราะถ้าขาดความยุติธรรม สังคมก็เสียสุขภาพ คือไม่มีสุขภาวะทางสังคม ซึ่งมนุษย์ยอมไม่ได้ เรื่องความยุติธรรมนี้สำคัญมาก จะยากจนก็ยอมได้ถ้ามีความยุติธรรม แม้จะตายก็ยอมได้ถ้ามีความยุติธรรม แต่ถ้าไม่มีความยุติธรรม ยังไงก็ไม่ยอม ส่วนสุขภาพทางจิตวิญญาณหรือทางปัญญาก็หมายความว่าไปถึงเรื่องความดีงาม ความถูกต้อง

เมื่อเรานิยามความหมายของสุขภาพกว้างอย่างนี้แล้ว เรื่องสุขภาพก็เข้าไปมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนามนุษย์และสังคมทั้งหมด ไม่ใช่แค่เรื่องมดหมอหยูกยาในโรงพยาบาลเท่านั้น ตรงนี้เปิดกว้างขึ้น เพราะสุขภาพเป็นเรื่องของตัวเองทุกคน ครอบครัว สังคม ชุมชน เศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ความยุติธรรม และอื่นๆ

เราต้องมองให้ครอบคลุม ถ้าเรามองจำกัดแบบเดิมก็จะเข้าสู่วิกฤตอีก เพราะเราต้องมาแยกใจหัยอีกว่าสุขภาพคือการไม่มีโรค เป็นเรื่องของหมอ เรื่องของโรงพยาบาล หรือเรื่องของกระทรวงสาธารณสุข เท่านั้น

เป็นที่ทราบกันในหมู่ผู้สนใจทั้งหลายว่าสุขภาพดีที่จะเกิดขึ้นกว่า ๘๐ % เกิดขึ้นนอกแวดวงที่เราเรียกกันว่าสาธารณสุข ส่วนใหญ่นอกสาธารณสุข มักไปขึ้นกับการเกษตร ไปขึ้นกับสิ่งแวดล้อม การปกครอง ความยุติธรรม การสื่อสาร เศรษฐกิจ การค้า การทำมาหากินสารพัด

ตรงนี้เองจึงนำมาซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการมองระบบสุขภาพที่เป็นระบบใหญ่ ใหญ่กว่าระบบบริการสุขภาพ (health care system) ใหญ่กว่าระบบสาธารณสุข (public health system) ใหญ่กว่าระบบการแพทย์ (medical system) ระบบสุขภาพจึงครอบคลุมการพัฒนาทั้งหมดอย่างบูรณาการเลยทีเดียว นี่เป็นเรื่องใหญ่ที่สุด

การสร้างกลไกการทำงาน

เรื่องที่สองเป็นเรื่องกลไกการทำงานให้สำเร็จ ตรงนี้เป็นประเด็นสำคัญมาก เราต้องดูในขอบเขตทั้งของเราเองและของโลก

การจะทำเรื่องยากๆ ให้สำเร็จนั้นเป็นเรื่องยากมาก ในสหรัฐอเมริกา ขนาดประธานาธิบดีที่ได้รับเลือกตั้งจากคนทั้งประเทศยังปฏิรูปไม่สำเร็จ ประชาชนสนับสนุนก็ยังไม่สำเร็จ เราจึงต้องให้ความสนใจตรงนี้ เพราะในทุกสังคมมีความสลับซับซ้อนมาก มีโครงสร้างผลประโยชน์ซ้ำซ้อน มันเป็นเรื่องยากมาก

ถ้าจะทำงานยากๆ ให้สำเร็จ ผมจึงได้เสนอ สิ่งที่เราเรียกว่าสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา หมายถึง เครื่องมือสำหรับเขยื้อนสิ่งที่ยาก การใช้สามเหลี่ยม คือ การใช้สามองค์ประกอบเข้ามาบรรจบกัน คือ

๑. ความรู้ ต้องรู้จักเรื่องนั้น ต้องค้นคว้าวิจัยให้ชัดเจนในเรื่องนั้นๆ

๒. การเคลื่อนไหวทางสังคม (social mobilization) อันนี้หมายถึงสังคมเข้ามาร่วมเรียนรู้ เข้ามาสนใจ เข้ามาร่วมกันคิดร่วมกันทำ

๓. อำนาจรัฐหรือการเมืองก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญ

ต้องใช้ทั้งสามมุมนี้มาบรรจบกัน ใช้มุมใดมุมหนึ่งมุมเดียวก็ไม่สำเร็จ หรือสองมุมก็ไม่สำเร็จ นักวิชาการมีความรู้มากขนาดไหน ก็เรียกว่าความรู้ชิ้นหนึ่งก็ไม่รู้จะทำอย่างไรต่อ สังคมจะเคลื่อนโดยไม่มีความรู้ เคลื่อนก็ไม่พลัง เคลื่อนแล้วเพี้ยนเพราะขาดความรู้ การเมืองก็เช่นกัน ถ้าปราศจากความรู้และกระบวนการทางสังคมก็ทำเรื่องยากๆ ไม่สำเร็จ

ตรงนี้เองผมเคยเรียนคุณทักษิณ ตอนที่ท่านเป็นนายกรัฐมนตรี คุณชวนตอนเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งแรก ท่านอยากแก้ปัญหาโสเภณีเด็ก แก้ไม่ได้ เพราะมันอยู่ในโครงสร้างที่ซับซ้อน ผลประโยชน์มันเชื่อมโยงกัน ผมเรียนคุณทักษิณว่า การใช้อำนาจอย่างเดียวทำงานไม่สำเร็จ ท่านก็เป็นตัวอย่างให้เห็นชัดแล้วว่ารัฐบาลที่มีอำนาจมากที่สุด ทั้งอำนาจรัฐและอำนาจทางการเงินก็แก้ปัญหาประเทศไม่ได้ เพราะมันยากสุดๆ เราต้องดูตรงนี้ให้ดีและเข้าใจตรงนี้ให้ชัด

ประธานาธิบดีคลินตันใช้สองมุมเข้ามาแก้ปัญหา คือใช้ความรู้กับการเมือง ก็ทำไม่สำเร็จ เพราะขาดการเคลื่อนไหวเชื่อมกับทางสังคม และถูกการโฆษณาต่อต้าน

ที่ฟิลิปปินส์ ผมเคยไปบรรยายเรื่องสามเหลี่ยมเขี่ยอนภูเขา เขาก็บอกเขาก็ทำไม่สำเร็จ เพราะเขาเชื่อมสองมุม คือ สังคมกับการเมืองเข้าเชื่อมกัน แต่ขาดความรู้ก็ไม่สำเร็จเหมือนกัน ไปแก้ความยากจน ก็ไม่สำเร็จ

ดังนั้น ใน พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติจึงได้ออกแบบมาให้ใช้สามเหลี่ยมเขี่ยอนภูเขา โดยใช้ความรู้ สังคม และอำนาจรัฐเข้ามาบรรจบกัน

กลไกบนหลักคิดใหม่ของเรา

ดังจะเห็นได้ว่าคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติของเรา มีทั้งฝ่ายนักวิชาการ ฝ่ายสังคม และฝ่ายการเมืองเข้ามาร่วม เพื่อประกอบเป็นสามเหลี่ยม แล้วมีสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐที่อิสระเป็นฝ่ายเลขานุการ ต้องทำงานทั้งด้านวิชาการสามารถทำงานได้คล่องแคล่ว และต้องเชื่อมโยงกับทุกฝ่ายได้ดี

ที่ผ่านมา มีหน่วยงานของรัฐไม่น้อย เช่น กระทรวงต่างๆ ก็มีสำนักนโยบายและแผน แต่เป็นราชการไม่คล่องตัว จึงออกแบบให้กลไกมีเลขาฯ เพื่อทำงานนี้ ไม่ต้องเป็นหน่วยราชการ เพื่อให้สามารถเคลื่อนไหวได้คล่องตัว ถ้าต้องการความรู้อะไรที่จำเป็นก็ต้องสามารถหามาได้ทั้งโลก หามาใช้ให้ได้ และต้องทำงานให้สังคมเกิดความเคลื่อนไหว สังคมต้องมีส่วนร่วม แล้วก็ต้องเชื่อมโยงกับการเมืองได้ดีด้วย คือต้องไม่แยกส่วนไม่ว่าการเมืองจะเป็นอย่างไรก็ตาม

บางคนมีแว่ไปรอว่าถ้านักการเมืองบริสุทธ์แล้ว บ้านเมืองจะดีขึ้น ซึ่งมันก็ไม่จริง อย่างประธานาธิบดีของฟิลิปปินส์ท่านเป็นคนดี แต่ก็ทำงานไม่สำเร็จ ฉะนั้นเราต้องสร้างกลไกทำหน้าที่เชื่อมสามเหลี่ยมเข้ามาเชื่อมโยงกัน

วันนี้เรามีกลไกนี้ มีสำนักงานเป็นองค์กรอิสระ มีท่านทั้งหลายเป็นคณะกรรมการระดับชาติดูแลเรื่องภาพใหญ่ สำนักงานทำหน้าที่บริหารจัดการรองรับการทำงานของท่านตรงนี้ เพื่อไปเอาความรู้ใหม่ไปทำงานกับสังคม เชื่อมกับการเมือง คือเชื่อมทุกฝ่ายเข้าหากันเพื่อคิดด้วยกัน ทำงานด้วยกัน เรียนรู้ด้วยกันอย่างเป็นกัลยาณมิตร

พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติกำหนดให้สนับสนุนกระบวนการทำงานทางนโยบาย คือสมัชชาสุขภาพซึ่งสามารถจัดสมัชชาสุขภาพได้ทุกจังหวัด ทุกพื้นที่ ให้คนทุกฝ่ายเข้ามาร่วมกันทำงานวิชาการ คิดนโยบาย ผลักดันนโยบายร่วมกัน ให้มีการจัดสมัชชาสุขภาพ

แห่งชาติทุกปี อาจจัดเรื่องคนพิการ เรื่องผู้สูงอายุ เรื่องอะไรก็ได้ ที่เห็นตรงกัน ทั้งหมดนี้เป็นภาระระดมความคิดและวิชาการเข้ามา เชื่อมโยงกับการเมืองและสังคม คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ มีหน้าที่สนับสนุนตรงนี้

ที่ผ่านมายังไม่เคยมีองค์กรใดทำโครงสร้างแบบนี้ ในระดับโลก มีองค์การอนามัยโลกจัดประชุมสมัชชาสุขภาพโลกทุกเดือนพฤษภาคม ของทุกปี ที่เขาเรียกว่า World Health Assembly หรือสมัชชาสุขภาพ ของโลก เมื่อเรามีสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ อนาคตก็ไปเชื่อมโยงกับ ของโลกได้ แล้วก็ชวนให้ประเทศอื่น มีกลไกทำนองเดียวกัน มันจะเป็น เครื่องช่วยที่เชื่อมโยงกันทั้งโลก สามารถเรียนรู้จากการทำงานเชื่อมโยง กันได้หมด

นี่คือกลไกทำงานพัฒนานโยบายสาธารณะกลไกเดียวที่ ออกแบบอย่างนี้ มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานโดยตำแหน่ง มีฝ่าย การเมือง ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายวิชาชีพ และภาคสังคมอยู่ด้วยกัน และมีสำนักงานทำหน้าที่บริหารจัดการ มีคณะกรรมการบริหาร คอยดูแล ตรงนี้อาจเรียกว่าเป็นกลไกการทำงานพัฒนาและเคลื่อนไหว นโยบายสาธารณะที่ดีที่สุดขณะนี้ก็ว่าได้ ลองพยายามช่วยกันใช้ กลไกอันนี้เพื่อเสริมสร้างสุขภาพให้ประเทศของเรา ลองช่วยกัน ทำดูว่าจะทำได้อย่างไรบ้าง

เราลองมาดูว่าเราจะใช้กลไกนี้พัฒนาประเทศได้อย่างไรกันบ้าง ข้อหนึ่ง ถ้าคนในองค์กรมีเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกัน ก็ จะเกิดพลังมหาศาล

ถ้าไม่มีเป้าหมายร่วมกัน และวิสัยทัศน์แยกกันไปคนละทิศ คนละทาง มันก็จะไม่มีพลัง เหมือนแสงเลเซอร์เป็นคลื่นแสงที่ต่ำมาก แต่เมื่อรวมกันเข้าจะมีพลังมหาศาล

องค์กรทางสังคมก็เช่นเดียวกันต้องมีเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกันก็จะเกิดพลังมหาศาล มีความรักกัน มีจิตใจที่ดีต่อกัน ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และทำเองด้วย ตรงนี้อาจเรียกได้อีกอย่างว่าเป็นจินตนาการไปข้างหน้า หรือความฝันร่วมกันก็ได้ เช่นปัจจุบันเราติดอยู่ในวิกฤติ ไม่มีทางออกด้วยการแก้ปัญหา ท่านฟังแล้วอาจจะงง แต่ความจริงคือว่าเนื่องจากปัญหาต่างๆ นั้นมันมีมากและมีบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องมากมาย มีคนพยายามทำโดยมุ่งเข้าไปแก้ปัญหาแต่ก็ล้มเหลว นั่นเป็นการพัฒนาด้วยการแก้ปัญหา

การพัฒนาต้องมีความฝัน ต้องมีความฝันที่ใหญ่ร่วมกัน ความฝันร่วมกันได้ แต่อย่างอื่นร่วมไม่ได้ ความรู้ร่วมกันไม่ได้ นักวิชาการต่างสำนักก็ทะเลาะกันไปหมดเพราะมีทฤษฎี ใช้อุดมการณ์ร่วมกันไม่ได้ อุดมการณ์มีซ้ายมีขวามีหน้ามีหลังที่จะก้าวไปด้วยกันไปร่วมกันไม่ได้ แต่ความฝันร่วมกันได้

เราคนไทยทุกคนย่อมมีความฝันเล็กๆ ทุกคน คือเราอยากเห็นประเทศไทยดีขึ้น ต่อให้เป็นโจรก็อยากให้ประเทศไทยดีขึ้น แต่ไม่กล้าพูดออกมากลัวคนหาว่าบ้า นั่นคือเราทุกคนมีความฝันร่วมกันได้ ถ้าเราวาดฝันร่วมกัน เราจะสร้างสวรรค์บนดินได้แน่นอน ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ความพอเพียง ความสันติสุข เราสามารถวางเป้าหมายร่วมกันได้หมด ว่า ๕ ปี ๑๐ ปี เราอยากเห็นประเทศไทยของเราเป็นอย่างไร

คิดว่าตรงนี้น่าจะสร้างเป้าหมายให้คนมาร่วมสร้างวิสัยทัศน์ โดยเอาเรื่องสุขภาพหรือสุขภาวะเป็นตัวตั้ง ที่ผ่านมารเราไม่ได้เอาตัวนี้เป็นตัวตั้ง เราไปเอาเรื่องกำไรสูงสุดเป็นตัวตั้ง บ้านเมืองเลยแย่ ไม่มีพลังเลย เพราะเราเอากำไรสูงสุดตั้งพอเอากำไรสูงสุดเราก็ขัดแย้งกัน กำไรของคุณกับกำไรของฉันมันคนละอันกัน

ถ้าเรามองสุขภาวะ ไม่ว่าจะเป็นสุขภาวะบุคคล สุขภาวะครอบครัว ชุมชนสุขภาวะ ตำบลสุขภาวะ เมืองสุขภาวะ ประเทศสุขภาวะ ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม ทางปัญญา เป็นสุขภาวะหมดเลย

ทั้งเนื้อทั้งตัวประเทศไทย ทำให้กลายเป็นอุดมการณ์ของชาติ ไม่ใช่เอากำไรสูงสุดเป็นเป้าหมาย ตรงนี้เป็นการเปลี่ยนโลกทัศน์กันทั้งสังคม

การเคลื่อนไหวโดยตรงนี้ได้ เราจะต้องสร้างระบบการสื่อสารให้คนไทยได้รู้ความจริงโดยทั่วถึง แล้วการพัฒนาเรื่องต่างๆ ตามมาก็จะง่ายขึ้น การจัดทำธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพก็ควรคิดเรื่องนี้เป็นเรื่องหนึ่งด้วย

ข้อสอง เราลองช่วยกันวาดภาพสุขภาพวะของคนไทยและสังคมไทยในอุดมคติ ว่าสุขภาพวะของคนไทยในอุดมคติหน้าตาเป็นอย่างไร แล้วความเป็นจริงตอนนี้เป็นอย่างไรร เราจะเห็นช่องว่างระหว่างความจริงกับอุดมคติ

ตรงช่องว่างเหล่านั้นจะช่วยบอกเราว่า เราจะต้องทำอะไรกันบ้าง จากความเป็นจริงไปสู่อุดมคติ ก็จะพบว่ามียะไรบ้างที่ใครต้องทำอะไร ก็จะนำไปสู่การกระทำเพื่อไปสู่การมีสุขภาพวะในอุดมคติได้

ข้อสาม เรื่องทิศทางใหญ่ คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติควรทำเรื่องทิศทางใหญ่ เราอย่าไปคิดทำงานเล็กๆ หรือทำงานซ้ำซ้อนกับกระทรวงอื่น หรือสิ่งที่เขาทำกันอยู่แล้ว

ที่ผ่านมาการทำงานต่างๆ ประสบความล้มเหลวอยู่เรื่อยเป็นเพราะแนวคิดไม่ถูกต้องก็เลยทำไม่ถูกต้อง ที่จริงง่ายมากหลักคิดสำคัญคือ การสร้างพระเจดีย์ต้องสร้างจากฐาน ถ้าฐานพระเจดีย์แข็งแรงก็จะรองรับยอดพระเจดีย์ได้มั่นคง แต่ถ้าเราสร้างจากยอดมันก็จะไม่มีวันสำเร็จ มีแต่พังลงๆ

ที่ผ่านมาๆ มาประเทศไทยเราสร้างเจดีย์จากยอดแล้วก็พังลงมาเรื่อยๆ เช่น เรื่องเศรษฐกิจ การเมือง สังคม การศึกษา หมดทุกเรื่องเลย เราทำจากยอด แล้วปล่อยให้ยอดไปกัดไปเขาะทำลายฐานให้อ่อนแอลง พระเจดีย์ก็ทรุดตัวลงเรื่อยมา ยกตัวอย่างด้านเศรษฐกิจ นักเศรษฐศาสตร์ แนะนำให้ทำเศรษฐกิจข้างบนให้โต แล้วบอกว่ามันจะค่อยลงมาข้างล่าง มีมัมเป็นเรื่องพิสดาร

ในด้านการเมือง เรามีการปฏิรูปการปกครองเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕
ตอนนั้นผ่านมา ๗๕ ปีแล้ว เรายังลำบากกันอย่างที่เราเห็น เพราะเรา
ไม่มีประชาธิปไตยที่ฐาน ที่เรียกว่าประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่น (local
democracy)

ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา เขาเข้มแข็งเป็นมหาอำนาจอย่าง
รวดเร็ว เพราะเขาให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่น
แม้แต่ชื่อประเทศเขาก็เอามาคิดมาใส่ ประเทศสหรัฐอเมริกา
เกิดจากการที่ท้องถิ่นรวมตัวกัน เขาจึงเรียกชื่อประเทศว่า United States
ท้องถิ่นของเขามีความเข้มแข็ง เขามีกลไกร้อยแปด

ตัวชุมชนท้องถิ่น ฐานรากของสังคมของเราตอนนี้ มีฐานของ
สังคม มีโครงสร้างพร้อมแล้ว ทรัพยากรก็พร้อมพอสมควรแล้ว แต่ขาด
แต่ความคิดที่เพียงพอ ประเทศไทยเรามี ๗๖ จังหวัด ๗๖,๐๐๐
หมู่บ้านเศษ ๗,๖๐๐ ตำบลเศษ ๗๖๐ อำเภอเศษ นอกจากชุมชนแล้ว
เรามีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีงบประมาณด้วย ถ้าเราช่วยกัน
ส่งเสริมชุมชนท้องถิ่นทุกแห่งให้เข้มแข็ง ภายใน ๕ ปี เราเกิดความ
พอเพียงทั้งประเทศ ครอบคลุมทุกพื้นที่เลย ชุมชนรวมตัวกัน ร่วมกัน
คิดร่วมกันทำ มีการวิจัย มีการวิเคราะห์ มีการเรียนรู้ร่วมกัน ถ้ามีการ
ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ประเทศไทยเราจะเข้มแข็ง
เกิดสุขภาวะเต็มไปหมด โดยไม่ต้องมีกำไรสูงสุด

ทั้งนี้ ราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค ต้องปรับตัวมาทำ
หน้าที่สนับสนุน ที่ผ่านมาระบบการศึกษาทั้งหมดไม่ได้เอามาหนุนชุมชน
ท้องถิ่นเลย ร้อยกว่าปีที่ผ่านมา เราไปดึงคนจากในชุมชนท้องถิ่นขึ้นมา
ข้างบนหมด ทำให้คนในชุมชนท้องถิ่นอ่อนแอไปหมดตอนนี้อาจารย์เสรี
พงศ์พิศ (ซึ่งเป็นกรรมการสุขภาพแห่งชาติอยู่ด้วย-บก.) กำลังทดลองทำ
มหาวิทยาลัยชีวิต เน้นจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน
ท้องถิ่น อย่างนี้คือการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น

ความฝันเป็นจริงได้

เมื่อสัปดาห์ที่แล้ว ไปงานเผาศพคุณณิศา ดันติวิทยาศึกษา หรือคุณมด เธอใช้เวลาทั้งชีวิตอยู่กับคนจน ทั้งชีวิตทำหน้าที่เป็นเพื่อนคนจน สำเร็จไหม? สำเร็จ แปลกไหม!

เราลองมาดูระบบการศึกษาของเรา ถ้าระบบการศึกษาของเราเป็นเพื่อนกับคนจนก็จะสบาย ถ้าเรามีมหาวิทยาลัย มีสถาบันการศึกษา สถาบันวิชาการที่คอยไปช่วยส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ภายในไม่กี่ปี ชุมชนก็จะเข้มแข็ง

จากประสบการณ์ของผม ผมมีความมั่นใจมากกว่า ถ้าเราทำเราคิดและเคลื่อนด้วยสันติวิธี ไม่ได้ไปทำลายใคร ไปต่อต้านใคร ดึงทุกส่วนในสังคมเข้ามาช่วยกันเพื่อทำให้ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง สังคมก็จะเข้มแข็งไปทุกทาง ทั้งทางเศรษฐกิจ ทางจิตใจ ทางสิ่งแวดล้อม ทางวัฒนธรรม ทางสุขภาพ ทางประชาธิปไตย ทุกทางเลย

เรารู้ว่าถ้าชุมชนท้องถิ่นไหนมีความเข้มแข็งก็หายจน มีการรวมตัวกัน หัวคะแนนหรือนักการเมืองจะทำอะไรไม่ถูกต้องไม่ได้ เพราะพลังอำนาจน้อยกว่าอำนาจของชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็ง มันก็จะเป็นประชาธิปไตยของชุมชนท้องถิ่นไปในตัวนั่นเอง จะช่วยรองรับประชาธิปไตยข้างบนให้แข็งแรงไปพร้อมๆ กันด้วย

คิดว่าถ้าเราจับประเด็นเรื่องใหญ่ๆ และทำตรงนี้ ภายใน ๕ ปี เมื่อพวกเขาหายจน อำนาจซื้อชาวบ้านก็จะมียากขึ้น จะซื้อพัดลม ตู้เย็นของใช้จำเป็นต่างๆ ก็จะนำไปสู่การมีเศรษฐกิจที่ดี ทั้งข้างบนและข้างล่างก็มั่นคง

ทุกวันนี้เราไปโยงเศรษฐกิจจากที่อื่น ไม่ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจฐานราก เดี่ยวก็วิกฤต ถ้าเศรษฐกิจวางอยู่บนรากฐานของเราเอง อาจเรียกว่า วัฒนธรรม ก็จะมีมั่นคงมาก

ยกตัวอย่างเช่นเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๐ ที่เราเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ ถ้าเราไปที่จังหวัดตราด จะพบว่าเศรษฐกิจของเขาไม่ได้วิกฤติเลย เพราะเศรษฐกิจเขาวางอยู่บนฐานวัฒนธรรมของเขาสามอย่าง คือ ผลไม้ การประมง และการท่องเที่ยว

อีกตัวอย่างหนึ่งคือ ยุครัฐบาลเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ พ่อมหายู่ที่ จังหวัดสุรินทร์ ไม่วิกฤติเลย เพราะมหาทำเกษตรพอเพียง มีกิน มีใช้ มีทุกอย่าง ไม่เดือดร้อน

ที่อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น คุณหมออภิสัทธ์และคุณหมอทานทิพย์ สองสามีภรรยา ชวนชาวบ้านทำการพัฒนาวิถีชีวิตแบบพอเพียงมา ๒๐ ปีแล้ว พบว่าตอนนี้น้ำมันแพงขึ้น คนทั่วไปพบวิกฤติ แต่ชาวบ้านที่นั่นไม่วิกฤติเลย เขามีข้าวกิน มีปลา มีไข่ มีผลไม้กิน และมีเงินออม มีต้นไม้ มีป่าเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ สุขภาพก็ดี คุณภาพชีวิตก็ดี กินอิ่ม นอนอุ่น ชุมชนมีสันติสุข ที่แสดงให้เห็นถึงจุดแข็งของเศรษฐกิจฐานราก

ดังนั้น ถ้าเราช่วยกันหนุน ช่วยกันทำตรงนี้ ภายใน ๕ ปี เราจะสร้างชุมชนแห่งความพอเพียงและสันติสุขขึ้นได้ และเราใช้เวลาอีกสัก ๕ ปีทำให้ความเข้มแข็งเชื่อมโยงข้างบนกับข้างล่างให้ ทั้งสองส่วนเกื้อกูลกัน

ผมมีความเชื่อว่าเราสร้างสวรรค์บนดินได้ อย่าไปทอดถอย ไม่ว่าการเมืองจะเป็นอย่างไร ขอให้เราเชื่อมโยงความรู้ ความจริง และการปฏิบัติทั้งสังคมเข้ามาด้วยกัน จะเกิดเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งสังคม อุดมคติที่เราร่วมกันวาดฝันไว้ก็จะเป็นจริงได้

“ ดังนั้น ถ้าเราช่วยกันหนุน ช่วยกันทำตรงนี้ ภายใน ๕ ปี เราจะสร้างชุมชนแห่งความพอเพียงและสันติสุขขึ้นได้ และเราใช้เวลาอีกสัก ๕ ปี ทำให้ความเข้มแข็งเชื่อมโยงข้างบนกับข้างล่าง ให้ทั้งสองส่วนเกื้อกูลกัน

ผมมีความเชื่อว่าเราสร้างสวรรค์บนดินได้ อย่าไปทอดอวด ไม่ว่าจะการเมืองจะเป็นอย่างไร ขอให้เราเชื่อมโยงความรู้ ความจริง และการปฏิบัติ ทั้งสังคมเข้ามาด้วยกัน จะเกิดเป็นการเรียนรู้ร่วมกันทั้งสังคมอุดมคติที่เราร่วมกันวาดฝันไว้ ก็จะเป็นจริงได้ ”

ห้องสมุด ๑๐๐ ปี เสน่ห์ทางแก้ว

00008663

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)

ชั้น 2 อาคารด้านทิศเหนือสวนสุขภาพในบริเวณกระทรวงสาธารณสุข

ถ.ติวานนท์ อ.เมือง จ.นนทบุรี ๑๑๐๐๐

โทร ๐๒ ๕๙๐ ๒๓๐๔ โทรสาร ๐๒ ๕๙๐ ๒๓๑๑

E mail : nationalhealth@nationalhealth.or.th

www.nationalhealth.or.th